

Spis treści

Wstęp	21
I. Historia procesu integracji europejskiej (Mariusz Muszyński)	23
1. Systematyka procesu integracji	23
2. Początki procesu integracji (1945–1951)	23
3. Okres funkcjonowania Wspólnot Europejskich (1951–1992)	24
3.1. Okres samodzielnego funkcjonowania Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (1951–1957)	24
3.2. Okres funkcjonowania trzech Wspólnot Europejskich (1957–1992) ..	25
4. Okres podwójnej tożsamości – koegzystencja Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej (1992–2007)	26
4.1. Traktat z Maastricht (1992)	27
4.2. Traktat z Amsterdamu (1997)	28
4.3. Traktat z Nicei (2001)	30
4.4. Proces postnicejski	31
5. Traktatowa federalizacja Unii Europejskiej (2005 – obecnie)	33
5.1. Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy (2005)	33
5.2. Czas pokonstytucyjnej refleksji (2005–2006)	37
5.3. Traktat z Lizbony (2007)	39
II. Historia integracji Polski z Unią Europejską (Mariusz Muszyński)	41
1. Przygotowania do akcesji	41
2. Prace nad Traktatem akcesyjnym	42
3. Budowa Traktatu akcesyjnego	42
3.1. Zagadnienia ogólne	42
3.2. Traktat o przystąpieniu do UE	43
3.3. Akt dotyczący warunków przystąpienia oraz dostosowań w trakta- tach stanowiących podstawę UE	43
3.4. Akt końcowy	45
4. Podpisanie Traktatu akcesyjnego	46
5. Ratyfikacja Traktatu akcesyjnego przez Polskę	46
6. Konstytucyjne przepisy dotyczące Unii Europejskiej	47
III. Istota prawna Unii Europejskiej (Mariusz Muszyński)	55
1. Charakter prawny byłych Wspólnot Europejskich	55
2. Charakter prawny UE w okresie współistnienia ze Wspólnotami Euro- pejskimi (1992–2007)	57

3. Charakter prawny UE po traktacie z Lizbony (2007)	58
3.1. Podmiotowość UE i unijne kompetencje	58
3.2. Zasada przyznania	60
3.3. Zasada pomocniczości	64
3.4. Zasada proporcjonalności	66
4. Wzmocniona współpraca	67
5. Unia Europejska jako reżim zamknięty prawa międzynarodowego	69
5.1. Cechy systemu prawa UE	69
5.2. Zasada pierwszeństwa	70
5.3. Zasada skutku bezpośredniego	73
6. Przystąpienie do Unii Europejskiej: kryteria i podstawa prawna	73
7. Zmiany podstaw traktatowych UE	75
8. Zakończenie członkostwa w UE: formy i procedury	76
8.1. Wystąpienie z UE	76
8.2. Wykluczenie z UE i wygaśnięcie traktatów	78
8.3. Zawieszenie obowiązywania traktatów	79
9. Kształt funkcjonalny UE	79
10. Symbolika Unii Europejskiej	83
11. Uprawnienia w sferze stosunków zewnętrznych	83
11.1. Prawo do zawierania traktatów	83
11.2. Prawo legacji	85
11.3. Prawo do stosowania siły	88
11.4. Zdolność UE do ponoszenia odpowiedzialności	91
IV. Aksjologia Unii Europejskiej (Mariusz Muszyński)	94
1. Kształtowanie się standardów aksjologicznych	94
2. Tożsamość europejska	95
2.1. Treść i traktatowe umocowanie tożsamości europejskiej	95
2.2. Kryteria tożsamości europejskiej	97
2.2.1. Wolność i demokracja	97
2.2.2. Poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności	100
2.2.2.1. Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	100
2.2.2.2. Karta Praw Podstawowych	104
2.2.3. Praworządność (państwo prawne)	109
2.2.4. Poszanowanie godności ludzkiej oraz równość	110
2.2.5. Charakter społeczeństwa	110
3.3. Instrumenty ochrony tożsamości europejskiej	110
3.3.1. Metoda prewencyjna – poszanowanie europejskich wartości przez kandydata do członkostwa	111
3.3.2. Metoda represyjna – ochrona przez pozbawienie niektórych praw traktatowych	112
3.3.3. Metoda negatywna – zakaz dyskryminacji ze względu na narodowość	114
3.4. Tożsamość europejska i jej stosunek do tożsamości narodowej	116

V. Obywatelstwo Unii Europejskiej (<i>Mariusz Muszyński</i>)	119
1. Obywatelstwo Unii	119
1.1. Cechy i warunki obywatelstwa Unii	119
1.2. Treść obywatelstwa Unii	121
1.2.1. Prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich	122
1.2.2. Prawo do głosowania i kandydowania w wyborach lokalnych oraz w wyborach do Parlamentu Europejskiego w państwie miejsca zamieszkania	124
1.2.2.1. Wybory lokalne	124
1.2.2.2. Wybory do Parlamentu Europejskiego	127
1.2.2.3. Perspektywy zmian wyborczych	130
1.2.2.4. Prawa wyborcze obywateli UE a Konstytucja RP	130
1.2.3. Prawo do unijnej opieki dyplomatycznej i konsularnej	132
1.2.4. Prawo petycji i występowania do organów UE	135
1.2.4.1. Prawo kierowania petycji do Parlamentu Europejskiego	136
1.2.4.2. Prawo odwoływania się do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich	136
1.2.4.4. Prawo zwracania się do instytucji UE	136
1.2.5. Klauzula ewolucyjna praw obywateli UE	137
VI. System instytucjonalny Unii Europejskiej (<i>Dominika E. Harasimiuk</i>)	138
1. Zasady systemu instytucjonalnego UE	138
1.1. Uwagi ogólne	138
1.2. Zasada jednolitych ram instytucjonalnych	138
1.3. Zasada równowagi instytucjonalnej i zasada autonomii instytucjonalnej	139
1.4. Zasada lojalnej współpracy	140
2. Rada Europejska	140
2.1. Geneza	140
2.2. Podstawy prawne	141
2.3. Skład Rady Europejskiej	141
2.4. Przewodniczący Rady Europejskiej	142
2.5. Zasady funkcjonowania	142
2.6. Kompetencje	144
3. Rada Unii Europejskiej (Rada)	145
3.1. Geneza	145
3.2. Podstawy prawne	146
3.3. Skład	146
3.4. Prezydencja	147
3.5. Zasady funkcjonowania i podejmowania decyzji	148
3.5.1. Zasady funkcjonowania	148
3.5.2. Tryb podejmowania decyzji	149

3.5.2.1. Uwagi ogólne	149
3.5.2.2. Większość kwalifikowana	149
3.5.2.3. Zwyczajna większość	151
3.5.2.4. Jednomyślność	151
3.6. Kompetencje	152
3.6.1. Uwagi ogólne	152
3.6.2. Kompetencje prawodawcze	152
3.6.3. Kompetencje budżetowe	152
3.6.4. Kompetencje w zakresie określania i koordynacji polityk UE . .	152
3.6.5. Kompetencje kreatywne	153
3.6.6. Kompetencje kontrolne	153
4. Parlament Europejski	153
4.1. Geneza	153
4.2. Podstawy prawne	154
4.3. Skład	154
4.4. Organizacja wewnętrzna i zasady funkcjonowania	156
4.5. Kompetencje	157
4.5.1. Uwagi ogólne	157
4.5.2. Kompetencje prawodawcze	158
4.5.3. Kompetencje budżetowe	158
4.5.4. Kompetencje kontrolne	158
4.5.5. Kompetencje kreatywne	159
4.5.6. Kompetencje polityczne	160
4.6. Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich	160
5. Komisja Europejska	161
5.1. Geneza	161
5.2. Podstawy prawne	161
5.3. Skład i tryb powoływania KE	161
5.4. Przyczyny zakończenia kadencji Komisji Europejskiej i pojedyn- cznych komisarzy	163
5.5. Organizacja wewnętrzna i zasady funkcjonowania	164
5.6. Kompetencje	166
5.6.1. Uwagi ogólne	166
5.6.2. Kompetencje kontrolne	166
5.6.3. Kompetencje dotyczące stanowienia prawa UE	167
5.6.4. Kompetencje wykonawcze	167
5.6.5. Kompetencje zewnętrzne	167
6. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej	167
6.1. Uwagi ogólne	167
6.2. Trybunał Sprawiedliwości	168
6.2.1. Geneza	168
6.2.2. Podstawy prawne	168
6.2.3. Skład i tryb powoływania członków	168
6.2.4. Organizacja wewnętrzna i administracja	170
6.2.5. Tryb działania i kompetencje	171

6.3.	Sąd	172
6.3.1.	Geneza	172
6.3.2.	Podstawy prawne	172
6.3.3.	Skład i tryb powoływania członków	172
6.3.4.	Organizacja wewnętrzna i administracja	173
6.3.5.	Tryb działania i kompetencje	173
6.4.	Sądy wyspecjalizowane – Sąd do Spraw Służby Publicznej UE	175
6.4.1.	Geneza	175
6.4.2.	Podstawy prawne	175
6.4.3.	Skład i tryb powoływania członków	175
6.4.4.	Organizacja wewnętrzna	176
6.4.5.	Kompetencje	176
7.	Trybunał Obrachunkowy	176
7.1.	Geneza	176
7.2.	Podstawy prawne	176
7.3.	Skład – sposób powoływania i odwoływania	177
7.4.	Organizacja wewnętrzna	177
7.5.	Kompetencje	178
8.	Europejski Bank Centralny	179
8.1.	Geneza	179
8.2.	Podstawy prawne	180
8.3.	Skład i organizacja wewnętrzna	180
8.4.	Kompetencje	181
9.	Organy doradcze	182
9.1.	Komitet Ekonomiczno-Społeczny	182
9.1.1.	Geneza i podstawy prawne	182
9.1.2.	Skład	182
9.1.3.	Organizacja wewnętrzna i tryb funkcjonowania	183
9.1.4.	Kompetencje	184
9.2.	Komitet Regionów	185
9.2.1.	Geneza i podstawy prawne	185
9.2.2.	Skład	185
9.2.3.	Organizacja wewnętrzna i tryb funkcjonowania	186
9.2.4.	Kompetencje	187
10.	Europejski Bank Inwestycyjny	188
10.1.	Geneza i podstawy prawne	188
10.2.	Organizacja wewnętrzna	188
10.3.	Kompetencje	189
11.	Agencje	189
11.1.	Uwagi ogólne	189
11.2.	Agencje i organy regulacyjne	190
11.2.1.	Agencje zajmujące się poszczególnymi obszarami polityki UE	190
11.2.2.	Agencje do spraw wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony	192
11.2.3.	Agencje do spraw przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości	193

11.3. Agencje wykonawcze	194
12. Instytucje Unii Europejskiej po przystąpieniu Chorwacji	195
VII. Źródła prawa Unii Europejskiej (Dominika E. Harasimiuk)	197
1. Uwagi ogólne	197
2. Prawo pierwotne	197
3. Prawo pochodne	200
3.1. Uwagi ogólne	200
3.2. Kategorie prawa pochodnego	201
3.2.1. Akty ustawodawcze	201
3.2.2. Akty nieustawodawcze	201
3.3. Charakterystyka aktów prawa pochodnego	203
3.3.1. Rozporządzenia	203
3.3.2. Dyrektywy	203
3.3.3. Decyzje	205
3.3.4. Akty niewiążące	205
4. Umowy międzynarodowe jako źródło prawa unijnego	205
5. Zasady ogólne dotyczące źródeł prawa unijnego	207
5.1. Uwagi ogólne	207
5.2. Zasada pierwszeństwa prawa unijnego	208
5.3. Zasada bezpośredniej skuteczności	211
5.3.1. Uwagi ogólne	211
5.3.2. Bezpośrednia skuteczność traktatów	211
5.3.3. Bezpośrednia skuteczność rozporządzeń i decyzji	212
5.3.4. Bezpośrednia skuteczność dyrektyw	213
5.3.5. Bezpośrednia skuteczność umów międzynarodowych	216
6. Stanowienie pochodnego prawa UE	216
6.1. Uwagi ogólne	216
6.2. Inicjatywa ustawodawcza	217
6.3. Rola parlamentów narodowych w procesie stanowienia prawa pochodnego	218
6.4. Rodzaje procedur stanowienia prawa	219
6.4.1. Zwykła procedura ustawodawcza	219
6.4.2. Specjalna procedura ustawodawcza	221
6.4.3. Stanowienie prawa samodzielnie przez Radę	222
6.4.4. Stanowienie prawa samodzielnie przez Komisję	222
6.5. Wybór rodzaju aktu, uzasadnienie oraz publikacja aktu	223
7. Wykładnia prawa UE	224
VIII. System ochrony prawnej w Unii Europejskiej	
(Dominika E. Harasimiuk)	226
1. Postępowanie przed organami sądowymi	226
1.1. Uwagi ogólne	226
1.2. Reprezentacja stron	227

1.3. Właściwość sądu	227
1.4. Przebieg postępowania	227
1.5. Procedury szczególne	228
1.6. Charakter prawny wyroków	229
2. Postępowania przeciwko państwom członkowskim o naruszenie zobowiązań traktatowych	230
2.1. Uwagi ogólne	230
2.2. Przedmiot postępowania	231
2.3. Procedura przewidziana w art. 258 TFUE	231
2.3.1. Postępowanie przed Komisją	232
2.3.2. Postępowanie przed Trybunałem Sprawiedliwości	232
2.4. Procedura przewidziana w art. 259 TFUE	233
2.5. Procedura przewidziana w art. 260 TFUE	234
3. Skarga o stwierdzenie nieważności aktu prawa UE – art. 263 TFUE	235
3.1. Uwagi ogólne	235
3.2. Akty podlegające zaskarżeniu	236
3.3. Legitymacja bierna	236
3.4. Legitymacja czynna	236
3.5. Podstawy stwierdzenia nieważności	238
3.6. Termin na wniesienie skargi	239
3.7. Skutki i charakter wyroku stwierdzającego nieważność aktu prawa UE	239
4. Zarzut bezprawności – art. 277 TFUE	239
5. Skarga na bezczynność instytucji i organów UE – art. 265 TFUE	240
5.1. Uwagi ogólne	240
5.2. Legitymacja bierna	240
5.3. Legitymacja czynna	240
5.4. Pojęcie bezprawnej bezczynności	241
5.5. Wezwanie do działania jako warunek dopuszczalności skargi	241
5.6. Skutki i charakter wyroku stwierdzającego bezczynność	242
6. Skarga odszkodowawcza przeciwko UE – art. 268 TFUE w zw. z art. 340 TFUE	242
6.1. Uwagi ogólne	242
6.2. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej UE	243
7. Postępowanie w trybie prejudycjalnym – art. 267 TFUE	244
7.1. Uwagi ogólne	244
7.2. Przedmiot postępowania	244
7.3. Pojęcie sądu krajowego	245
7.4. Zakres uznania sądu krajowego przy wszczynaniu postępowania w trybie prejudycjalnym	246
7.5. Obowiązek sądu krajowego przy wszczynaniu postępowania w trybie prejudycjalnym	247
7.6. Odesłanie prejudycjalne – jego forma, treść i cel	249
7.7. Skutki wyroku prejudycjalnego	250

IX. Rynek wewnętrzny i swobody unijne (<i>Dominika E. Harasimiuk, Małgorzata Kozak</i>)	251
1. Pojęcie rynku wewnętrznego	251
2. Swoboda przepływu towarów	252
2.1. Pojęcie towaru	252
2.2. Unia celna	252
2.3. Zakaz dyskryminujących i protekcyjnych podatków wewnętrznym	253
2.4. Nakaz reorganizacji monopolu państwowych o charakterze handlowym	255
2.5. Zakaz ograniczeń ilościowych i środków równoważnych	255
2.5.1. Uwagi ogólne	255
2.5.2. Formuła <i>Dassonville</i>	257
2.5.3. Formuła <i>Cassis de Dijon</i>	257
2.5.4. Formuła <i>Keck</i>	258
2.5.5. Najnowsze orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące art. 34 TFUE	263
2.5.6. Wyjątki od zakazu przewidzianego w art. 34 TFUE	264
3. Swoboda przepływu pracowników	265
3.1. Uwagi ogólne	265
3.2. Zakres podmiotowy – pojęcie pracownika	266
3.3. Zakres przedmiotowy – uprawnienia pracownika	267
3.4. Wyłączenie i ograniczenia swobody przepływu pracowników	271
3.4.1. Ograniczenia swobody przepływu pracowników	271
3.4.2. Wyłączenie swobody przepływu pracowników	273
4. Swoboda przedsiębiorczości	274
4.1. Uwagi ogólne	274
4.2. Zakres podmiotowy – osoby fizyczne i osoby prawne	275
4.2.1. Wprowadzenie	275
4.2.2. Prawo pochodne dotyczące spółek	276
4.3. Zakres przedmiotowy	277
4.3.1. Uprawnienia wynikające ze swobody	277
4.3.2. Wspólnotowy element transgraniczny	279
4.3.4. Zasada traktowania narodowego	280
4.4. Wyłączenia i ograniczenia swobody	280
4.4.1. Ograniczenia traktatowe	281
4.4.1.1. Udział w wykonywaniu prerogatyw władzy publicznej (art. 51 TFUE)	281
4.4.1.2. Ograniczenie ze względu na porządek publiczny, bezpieczeństwo publiczne lub zdrowie publiczne	281
4.4.2. Ograniczenie ze względu na interes publiczny	283
4.4.2.1. Uzasadnienie ze względu na bezpieczeństwo w ruchu drogowym	283
4.4.2.2. Uzasadnienie ze względu na ochronę konsumentów ..	283
4.5. Obejście prawa	284

5.	Swoboda świadczenia usług	284
5.1.	Pojęcie usługi	285
5.2.	Relacja swobody świadczenia usług z pozostałymi usługami	286
5.3.	Przesłanki stosowania swobody świadczenia usług	287
5.4.	Zakres podmiotowy	288
5.5.	Zakres przedmiotowy	288
5.6.	Uznawanie kwalifikacji	289
5.7.	Dyrektywa usługowa	291
5.8.	Wyłączenia i ograniczenia swobody	292
5.8.1.	Wyłączenia traktatowe	292
5.8.2.	Wyłączenia traktatowe w odniesieniu do świadczenia usług	293
5.8.2.1.	Wykonywanie władzy publicznej	293
5.8.2.2.	Wyłączenia ze względu na ochronę interesu publicznego	293
6.	Swoboda przepływu kapitału i płatności	294
6.1.	Zakres swobody	294
6.2.	Definicja kapitału	294
6.3.	Ograniczenia swobody	295
X.	Polityki Unii Europejskiej (Mariusz Muszyński, Dominika E. Harasimiuk, Małgorzata Kozak)	297
1.	Zagadnienia wprowadzające do tematu polityk UE	297
2.	Wspólna Polityka Rolna i Rybołówstwa	298
2.1.	Wprowadzenie	298
2.2.	Zakres przedmiotowy: rolnictwo	299
2.3.	Zakres przedmiotowy: rybołówstwo	300
2.4.	Reformy Wspólnej Polityki Rolnej i Rybołówstwa	301
2.5.	Cele Wspólnej Polityki Rolnej i Rybołówstwa	304
2.6.	Instrumenty Wspólnej Organizacji Rynków Rolnych	305
2.7.	Wspólna Polityka Rolna i Rybołówstwa a państwa członkowskie	306
2.8.	Związek między Wspólną Polityką Rolną i Rybołówstwa a polityką spójności	307
3.	Wspólna Polityka Transportowa	308
3.1.	Wprowadzenie	308
3.2.	Podział kompetencji między UE a państwa członkowskie	309
3.3.	Zakres przedmiotowy	309
3.3.1.	Zagadnienia ogólne	309
3.3.2.	Transport drogowy	311
3.3.3.	Transport kolejowy	313
3.3.4.	Transport śródlądowy (żegluga śródlądowa)	315
3.3.5.	Transport lotniczy	316
3.3.6.	Transport morski	317
4.	Polityka energetyczna	318
4.1.	Wprowadzenie	318
4.2.	Cele polityki energetycznej	319

4.3.	Polityka energetyczna i rynek wewnętrzny	319
4.4.	Procedura działania	320
4.5.	Gaz ziemny	321
4.6.	Energia elektryczna	321
4.7.	Energia jądrowa	322
4.8.	Energia ze źródeł odnawialnych	322
5.	Polityka w dziedzinie środowiska	322
5.1.	Wprowadzenie	322
5.2.	Pojęcie środowiska	325
5.3.	Cele polityki UE w dziedzinie środowiska	325
5.4.	Kompetencje UE w zakresie środowiska	326
5.5.	Zasady polityki UE w dziedzinie środowiska	327
5.6.	Prawo do informacji o środowisku	329
5.7.	Procedury podejmowania decyzji	331
5.8.	Aspekt międzynarodowy działań UE w odniesieniu do środowiska ..	331
5.9.	Szósty program działania	332
5.10.	Program LIFE+	333
5.11.	Podstawowe akty prawa wtórnego UE	334
6.	Polityka społeczna	336
6.1.	Wprowadzenie	336
6.2.	Podział kompetencji między państwa członkowskie i UE	337
6.3.	Cele traktatowej polityki społecznej	338
6.4.	Instrumenty działania Unii	338
6.5.	Obszary i metody działania UE	339
6.6.	Procedury działania UE w obszarze polityki społecznej i wspiera- jąca rola Komisji	340
6.7.	DIALOG społeczny	341
6.8.	Równość płci w zakresie prawa pracy	342
6.9.	Podstawowe akty prawa pochodnego	344
7.	Polityka regionalna UE	345
7.1.	Podstawy prawne polityki regionalnej	345
7.2.	Geneza polityki regionalnej	346
7.3.	Podstawowe instrumenty polityki regionalnej	347
7.4.	Zasady polityki regionalnej	348
7.5.	Cele polityki regionalnej w okresie 2007–2013	349
8.	Polityka w obszarze edukacji, kształcenia zawodowego młodzieży i sportu	350
8.1.	Struktura traktatowa i pojęcia	350
8.2.	Polityka UE w zakresie edukacji, młodzieży i sportu	352
8.2.1.	Cele polityki	352
8.2.2.	Formy i zakres kompetencji UE	353
8.2.3.	Współpraca międzynarodowa	354
8.3.	Polityka UE w zakresie kształcenia zawodowego	354
8.4.	Procedury działania	355
9.	Polityka UE w obszarze kultury	355

9.1. Pojęcie kultury oraz obowiązki Unii i granice jej działań	355
9.2. Obszary aktywności unijnej i stosunek UE do kultury narodowej . . .	357
9.3. Prawne formy działania UE	358
9.4. Zewnętrzne aspekty polityki w obszarze kultury	359
9.5. Zastrzeżenie dotyczące kultury w innych przepisach	360
9.6. Traktatowe nakazy zaniechania działania przez UE	360
9.6.1. Wyjątek od zakazu ograniczeń	360
9.6.2. Wyjątki od zakazu pomocy publicznej	361
10. Polityka ochrony konsumentów	361
10.1. Wprowadzenie	361
10.2. Pojęcie konsumenta i ochrony konsumenta	363
10.3. Zakres ochrony konsumentów	363
10.4. Konsumenty jako podmioty jednolitego rynku	364
10.5. Podstawowe akty prawa pochodnego	365
11. Zdrowie publiczne	368
11.1. Wprowadzenie	368
11.2. Pojęcie zdrowia	368
11.3. Podział kompetencji między państwa a UE	368
11.4. Środki działania w zakresie unijnej polityki zdrowia publicznego . . .	370
11.5. Podstawowe akty prawa pochodnego	371
12. Sieci transeuropejskie	371
12.1. Rodzaje sieci i cel ich ustanowienia	371
12.2. Cele włączenia UE w ustanawianie i rozwój sieci	372
12.3. Charakter sieci transeuropejskich	373
12.4. Rodzaje działań Unii w zakresie sieci transeuropejskich	373
12.5. Harmonizacja norm technicznych	374
12.6. Współpraca z państwami trzecimi	375
12.7. Podstawowe akty prawa pochodnego	375
13. Przemysł	376
13.1. Wprowadzenie	376
13.2. Cele polityki w zakresie przemysłu	376
13.3. Granice działań unijnych	377
13.4. Charakter działań Unii i działań państw członkowskich	378
13.5. Podstawowe akty prawa pochodnego	378
14. Badania i rozwój technologiczny oraz przestrzeń kosmiczna	379
14.1. Badania i rozwój technologiczny w perspektywie historycznej	379
14.2. Cele polityki badawczej i działania prowadzone dla ich osiągnięcia . .	379
14.3. Program ramowy, programy dodatkowe, uzupełniające i przestrzeń kosmiczna	381
15. Turystyka	382
15.1. Podstawy traktatowe i rys historyczny	382
15.2. Definicja turystyki	384
15.3. Kompetencje i środki działania	384
16. Ochrona ludności	385
16.1. Podstawa traktatowa i rys historyczny	385

16.2. Cele polityki	386
16.3. Zakres działania Unii, kompetencje i procedura	386
16.4. Klauzule uzupełniające: klauzula solidarności i dopuszczalna pomoc publiczna	387
16.5. Prawo pochodne	388
17. Współpraca administracji	389
17.1. Podstawa traktatowa i rys historyczny	389
17.2. Zakres unijnych kompetencji, środki przypisane UE i procedury	390
18. Unijna polityka atomowa	391
XI. Wspólne reguły konkurencji (Małgorzata Kozak)	394
1. Wprowadzenie	394
2. Reguły mające zastosowanie do przedsiębiorstw	396
2.1. Zakazane porozumienia	396
2.2. Strona podmiotowa zakazu	396
2.3. Strona przedmiotowa zakazu	398
2.4. Wpływ na handel między państwami członkowskimi	399
2.5. Naruszenie konkurencji	399
2.6. Zakres przestrzenny	401
2.7. Skutek naruszenia zakazu	401
2.8. Względny charakter zakazu	401
2.8.1. Wyłączenia indywidualne	402
2.8.2. Wyłączenia grupowe	402
2.8.3. Ciężar dowodu	403
3. Nadużycie pozycji dominującej	404
3.1. Podmiotowy zakres zakazu	404
3.1.1. Rynek właściwy	404
3.1.2. Pozycja dominująca	405
3.2. Przedmiotowy zakres zakazu	405
3.2.1. Nadużywanie	405
3.2.2. Przykłady nadużywania	405
3.2.3. Doktryna <i>essential facilities</i> (urządzeń kluczowych)	406
4. Kontrola koncentracji	406
5. Rozporządzenie 139/2004	406
6. Stosowanie art. 101 TFUE i art. 102 TFUE	408
7. Reguły mające zastosowanie do państw członkowskich	409
7.1. Przedsiębiorstwa publiczne	409
7.2. Monopole państwowe o charakterze handlowym	410
8. Pomoc przyznawana przez państwa	411
8.1. Wprowadzenie	411
8.2. Zakazana pomoc państwowa	411
8.3. Pomoc zgodna ze wspólnym rynkiem	412
8.4. Pomoc, która może zostać uznana za zgodną ze wspólnym rynkiem	413
8.5. Stosowanie przepisów o pomocy publicznej	415

XII. Harmonizacja prawa państw członkowskich (<i>Mariusz Muszyński</i>)	417
1. Harmonizacja: treść, rodzaje i granice	417
2. Instrumenty harmonizacji	419
3. Metody harmonizacji prawa państw członkowskich	420
4. Traktatowe rozwiązania harmonizacyjne	421
4.1. Historia procesu harmonizacji	421
4.2. Zbliżanie ustawodawstw – traktatowe regulacje wspólne	422
4.2.1. Zagadnienia ogólne	422
4.2.2. Harmonizacja w zakresie prawa krajowego dotyczącego ustanawiania i funkcjonowania rynku wewnętrznego	423
4.2.3. Harmonizacja w zakresie prawa krajowego bezpośrednio wpływającego na ustanowienie i funkcjonowanie rynku wewnętrznego	425
4.3. Zbliżanie ustawodawstw – traktatowe rozwiązania szczegółowe	426
4.4. Harmonizacja ustawodawstw w zakresie podatków pośrednich	428
4.5. Obszary harmonizacji w formule koordynacji prawa	429
4.6. Inne formuły harmonizacji	430
4.7. Harmonizacja regulacji z zakresu tytułów prawnych	431
5. Obszary wyłączone z procesu harmonizacji oraz art. 352 TFUE	432
XIII. Unia Gospodarczo-Walutowa (<i>Mariusz Muszyński</i>)	433
1. Wprowadzenie	433
2. Polityka gospodarcza UE	433
2.1. Konstrukcja traktatowa	433
2.2. Zakazane działania	435
2.3. Nakaz unikania nadmiernego deficytu	437
2.4. Klauzula solidarności	438
2.5. Szczególne cechy polityki gospodarczej po nowelizacji lizbońskiej	439
2.6. Polityka gospodarcza państw strefy euro	439
3. Wspólna waluta UE	440
3.1. Historia, istota i fundamenty traktatowe unii walutowej	440
3.2. Realizacja postanowień traktatowych o unii walutowej	441
3.3. Status prawny państw UE nie uczestniczących w unii walutowej	442
3.3.1. Państwa objęte derogacją	442
3.3.2. Państwa przystępujące do UE	443
3.3.3. Szczególny status Danii i Wielkiej Brytanii	444
3.4. Euro jako waluta państw spoza unii walutowej	446
3.4.1. Euro jako waluta państw trzecich (spoza UE)	446
3.4.2. Euro jako waluta państw derogowanych	448
3.5. Warunki i procedura zniesienia derogacji	449
3.5.1. Kryteria konwergencji gospodarczej	449
3.5.2. Przystąpienie państw objętych derogacją do unii walutowej	450
3.6. Jednolita polityka pieniężna i zarządzanie rezerwami walutowymi państw unii walutowej	452

3.7. Możliwość wystąpienia z unii walutowej.....	453
4. Pakt stabilności i wzrostu.....	453
5. Pakt fiskalny.....	457
6. Pakt „Euro Plus”.....	460
7. Zasady wspierania państw członkowskich w sytuacjach zagrożenia niewypłacalnością.....	461
7.1. Wsparcie dla państw strefy euro.....	461
7.2. Wsparcie dla państw derogowanych.....	464
8. Koncepcja „europejskiego rządu gospodarczego”.....	464
XIV. Przestrzeń bezpieczeństwa, wolności i sprawiedliwości	
<i>(Mariusz Muszyński)</i>	466
1. Historia współpracy państw.....	466
2. Rozwiązania polizbońskie.....	471
2.1. Zakres konstrukcji traktatowej.....	471
2.2. Kształt konstrukcji traktatowej.....	471
2.2.1. Polityka dotycząca kontroli granicznej.....	474
2.2.2. Polityka dotycząca azylu.....	479
2.2.3. Polityka dotycząca migracji.....	482
2.2.4. Zasada solidarności.....	484
2.2.5. Współpraca sądowa w sprawach cywilnych.....	485
2.2.6. Współpraca sądowa w sprawach karnych.....	491
2.2.7. Współpraca policyjna.....	496
2.2.8. Bezpieczeństwo a ochrona danych osobowych.....	499
XV. Stosunki zewnętrzne UE <i>(Mariusz Muszyński)</i>	500
1. Stosunki zewnętrzne UE: pojęcie i perspektywa historyczna.....	500
2. Obszary materialne zaliczane do stosunków zewnętrznych.....	501
3. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej.....	503
3.1. Początki współpracy politycznej.....	503
3.2. Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa po traktacie z Lizbony.....	505
3.2.1. Założenia konstrukcyjne.....	505
3.2.2. Wysoki Przedstawiciel Unii ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa.....	507
3.2.3. Pozycja państw członkowskich.....	508
3.2.4. Instrumenty i procedura działania UE w ramach WPZiB....	510
3.2.5. Europejska Służba Działań Zewnętrznych.....	511
3.2.6. Zasady finansowania WPZiB.....	512
3.2.7. Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony.....	513
4. Wspólna Polityka Handlowa.....	514
4.1. Wprowadzenie.....	514

4.2. Wspólna Polityka Handlowa jako część kompetencji zewnętrznych UE	515
4.3. Pojęcie Wspólnej Polityki Handlowej	515
4.4. Rola prawa celnego	517
4.5. Instrumenty i procedury działania UE w ramach Wspólnej Polityki Handlowej	518
4.6. Umowy międzynarodowe we Wspólnej Polityce Handlowej	518
4.7. Zasadnicze akty prawa pochodnego	519
5. Współpraca z państwami trzecimi i pomoc humanitarna	520
6. Stowarzyszenia z państwami trzecimi	521
7. Kursy wymiany walut	522
8. Współpraca UE z organizacjami międzynarodowymi	522
9. Kraje i terytoria zamorskie	524
10. Zewnętrzne elementy niektórych polityk wewnątrzunijnych	525
11. Europejska Polityka Sąsiedztwa	526
12. Zagadnienie kompetencji unijnych w zakresie stosunków zewnętrznych ..	527
Podstawowa bibliografia	529

Autorzy:

Mariusz Muszyński – I, II, III, IV, V, X.1–2, X.6, X.8–9, X.11–18, XII,
XIII, XIV, XV

Dominika E. Harasimiuk – VI, VII, VIII, IX, X.7

Małgorzata Kozak – IX, X.3, X.4, X.5, X.7, X.10, XI

Wstęp

Proces integracji europejskiej jest zjawiskiem polityczno-społecznym, które od wielu lat w dominuje w życiu Polski i Polaków. Ta sytuacja przekłada się również na sferę dydaktyki akademickiej w zakresie prawa i administracji. Już w połowie lat 90. XX w., a więc jeszcze długo przed uzyskaniem przez Polskę statusu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, pojawiły się pierwsze publikacje przybliżające system instytucjonalny czy – w mniejszym stopniu – rozwiązania z zakresu unijnego (wówczas wspólnotowego) prawa materialnego. Dziś taka pozycja, omawiająca różne zagadnienia z zakresu prawa unijnego, powinna znajdować się w dorobku liczących się ośrodków naukowych i dydaktycznych, specjalizujących się w badaniach lub nauczaniu problematyki unijnej.

Kierując się tą myślą, postanowiłem oddać do rąk Czytelników niniejszą książkę pt. *Unia Europejska. Instytucje, polityki, prawo*. Na moją decyzję wpłynęło wiele przesłanek, z których znaczącą rolę odegrały trzy:

- chęć autorskiego omówienia tematyki prawa UE i podzielenia się z odbiorcą chociaż częścią wiedzy, jaką uzyskałem przez około dwadzieścia lat praktycznego kontaktu z tą dziedziną wiedzy, w tym w trakcie blisko dziesięcioletniego wykładania tej problematyki na poziomie uniwersyteckim;
- potrzeba dydaktyczna, wynikająca z faktu, że na uczelniach, na których prowadzę wykłady z prawa UE, nie ma przygotowanej przez własne kadry publikacji, uwzględniającej własne stanowiska, oceny i opinie;
- nieodparte poczucie konieczności innego, świeżego spojrzenia, odmiennego od ujęć polskich specjalistów, często pozbawionych naukowego obiektywizmu zastąpionego politycznym entuzjazmem.

Ta ostatnia przesłanka przejawia się w dwóch kontekstach. Po pierwsze, w treści wielu przemyśleń, które znaleźć można przede wszystkim w omówieniach aspektu systemowego prawa UE. Czytelnik odnajdzie tam indywidualne spojrzenie, odrębne oceny, wątpliwości, pytania i próby odpowiedzi na nie, wynikające z coraz bardziej skomplikowanego statusu prawnego Unii Europejskiej, przejawiającego się także w widocznych dziś problemach strukturalnych, politycznych i ekonomicznych. Takie założenie redakcyjne ma nie tylko skutkować włączeniem w zakres podstawowej wiedzy o prawie UE, jaką nabywają studenci, nowych aspektów wiedzy, ale również pobudzić ich do szerszej refleksji na temat integracji europejskiej. Jest ono też próbą odejścia od niedomówień, ukrywania pewnych kontekstów normatywnych, czy wręcz nieodpowiedzialnego maskowania specyfiki UE, jakie ciągle zdarzają się niektórym autorom. Unia Europejska jest naszą rzeczywistością i pewnie przyszłością, bo takie są realia międzynarodowe. Jednak Czytelnicy, ucząc się o niej, powinni znać zarówno faktyczny stan roz-

wiązań prawnych, jak i ich kontekst oraz skutki, w tym wpływ na status i pozycję państw członkowskich.

W publikacji znacząco zredukowano zbędne elementy teoretyzujące. Jest ona pisana, szczególnie w części odnoszącej się do prawa materialnego, techniką opartą na bezpośredniej analizie norm traktatowych. Pozwala to na uniknięcie nadmiernych rozważań i doktrynalnych dywagacji. Zostało to zastąpione odwołaniem się do elementów praktycznych, często tkwiących swymi korzeniami w orzecznictwie.

Monografię przygotowano na podstawie najnowszych publikacji zagranicznych, w szczególności niemieckich. Znacząca bazę materiałową i porównawczą poszczególnych rozdziałów stanowią także komentarze do traktatów unijnych.

Rozważania nad systemem instytucjonalnym i prawem materialnym poprzedzają dwa rozdziały dotyczące historii procesu integracji oraz dochodzenia Polski do członkostwa w UE. To, oczywiście, dość typowa formuła pisania publikacji o Unii. Przychyłam się jednak do oceny tych osób, które twierdzą, że problemu UE nie można w pełni sposób przedstawić bez ukazania kontekstu jego historycznego rozwoju. W rozdziale tym jest jednak zawarta historia prawa, która została możliwie mocno odarta z elementu politycznego i stała się szczegółową analizą zmian normatywnych, dokonywanych w kolejnych nowelach traktatowych. Drugi rozdział stanowi krótki rys konstrukcji prawnej problemu integracji Polski z UE (analiza tzw. traktatu akcesyjnego i przygotowanych w 2011 roku zmian w Konstytucji RP).

Dopiero po takim wprowadzeniu Czytelnik może zapoznać się z rozdziałami opisującymi główne aspekty prawne procesu integracji.

Stan prawny traktatów integracyjnych, omówiony w niniejszej publikacji, to oczywiście stan po wejściu w życie traktatu z Lizbony, ze wszelkimi zmianami dokonanymi w systemie „kładek traktatowych” oraz prawem pochodnym na dzień 1 czerwca 2012 r.

Książka jest owocem współpracy z dr Dominiką E. Harasimiuk i dr Małgorzatą Kozak, z którymi prowadziłem zajęcia z prawa UE na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego.

Niniejsza pozycja omawia proces integracji od strony prawnej. Może więc być wykorzystana w dydaktyce na trzech kierunkach: prawie, administracji i europeistyce. Może też służyć jako pomoc również w nauczaniu takich przedmiotów, jak: nauki polityczne czy stosunki międzynarodowe, a także być interesującą lekturą uczestników studiów podyplomowych, czy osób zajmujących się prawem UE w praktyce.

Świadomy zarówno zalet, jak i możliwych wad tej książki, oddaję ją w ręce Czytelników. Wszelkie uwagi i opinię przyjmę z wdzięcznością, ponieważ pozwolą mi uniknąć ewentualnych niedociągnięć w przyszłości.

Mariusz Muszyński